

nešto više razumijemo što to znači upotrebljavati jezik u društvu (za komuniciranje) pa se nadamo da ćemo to moći uključiti i u naše nastavne materijale i u metode poučavanja.

Naravno, to je u širem smislu i osnovni pravac u kojem se kreću odgoj i obrazovanje upravo te bi bilo svrsishodnije za učenika da razvijaju njegovu cjelovitu ličnost i pripremaju ga za njegovu buduću ulogu u društvu. Čini mi se zanimljivim i značajnim da su novi pravci u kojima se kreće poučavanje jezika u potpunom skladu sa suvremenim kretanjima i u odgoju i obrazovanju.

Ana Mahnić-Čosić

SISTEM NJEMAČKIH ADVERBA PROSTORA

Adverbi prostora (1) su jedna od najraznovrsnijih i svakako najkarakterističnija vrsta riječi u njemačkom jeziku. Raznovrsnost njihovih oblika i upotreba stvara prilično mnogo problema pri svakom pokušaju sistematizacije, a pogotovo pri učenju njemačkog kao stranog jezika.

Pokušat ćemo dati shematsku sistematizaciju adverba prostora prema nekim već uhodanim kriterijima, u svrhu zornijeg sagledavanja jednog opsežnog gramatičkog gradiva, koje pokraj lingvističkih skriva i pedagoške probleme.

Gramatike njemačkog jezika (2) uglavnom dijele adverbe prostora na temelju dvaju različitih kriterija:

1) *semantički*: prema tome odgovaraju li na pitanje *Wo? Wohin? Woher?*

2) *morfološki*: prema njihovim oblikovnim osobinama. Tako imamo: a) jednostavne (*einfache*), b) složene (*zusammengesetzte*) i c) izvedene (*abgeleitete*) adverbe prostora.

Prvi kriterij, kao, uostalom, nijedan semantički kriterij, ne vodi dovoljno brige o morfoloiji, tako da u istoj grupi AP nalazimo najrazličitije gramatičke oblike budući da na navedena *test-pitanja* možemo odgovoriti jednostavnim, složenim ili izvedenim AP ili pak priloškom oznakom mjesta, koja i ne mora sadržavati neki AP. *Wo?, Wohin?, Woher?* se uglavnom odnose na ono što se u rečenici naziva *priloška oznaka mjesta*: položaj (*wo*) pravac (*wohin*), ishodište (*woher*).

Morfološka podjela je mnogo pouzdanija i rekli bismo jedina opravdana, ali zahtijeva pažljiviji pristup u svrhu razgraničenja nekih bitnih od nebitnih karakteristika, sistemskog od nesistemskog, jezičnog od govornog (u smislu de Saussurea).

Mi ćemo stoga svoja razmatranja temeljiti na morfološkoj podjeli, studirajući svaku grupu posebno. U tom smislu najprije ćemo se zaustaviti na jednostavnim AP.

A) Jednostavni adverbi prostora

U toj grupi adverba najčešće nalazimo citirane riječi: *hier, dort, oben, unten, vorn, hinten, nieder, innen, aussen, hin, her, da.* (3)

- »... die heute früh hier waren« (Kafka, *Der Prozess*, str. 19)
- »... hohen Stellung, die er dort einnahm...« (str. 12)
- »... mit Schürzen bekleidete Mädchen liefen am fleissigsten hin und her« (str. 31)
- »Unten unterhielten sich die Leute leise...« (str. 37)
- »... irgendeine Hand... fasste ihn hinten am Kragen« (str. 39).

Lista tih priloga je zaključena i predstavlja tzv. »zatvoreni niz«. Oni ujedno čine osnovu sistema AP, jer su jedini kao takvi, po svojoj prirodi, određeni da izraze prostorne komponente glagolske radnje. Nazvat ćemo ih *sistemskim* ili *jezičnim* sredstvima adverbna prostora u smislu distinkcije *jezik/govor*, za razliku od nesistemskih, improviziranih govornih sredstava, koja u danoj situaciji mogu biti ono što često bez mnogo nijansiranja nazivamo »prilog mjesta«.

Osim uvođenja osnovne distinkcije *jezik/govor* takav pristup pridonosi boljoj preglednosti raznorodnih oblika »priloga mjesta«, što je od ne male praktične i pedagoške važnosti.

Kao što smo rekli, lista jednostavnih AP je zaključena i čini zatvoreni niz. Njezini su članovi semantički strukturirani (4) i dadu se podijeliti u parove opozicija: *hier/dort*, *oben/unten*, *nieder*, *hin/her*, *vorn/hinten*, *innen/aus-sen*. Riječ *da* poseban je slučaj zbog širokog spektra svojih upotreba tako da, već prema kontekstu i govornoj situaciji, može stajati umjesto velikog broja AP. (5)

Hier/dort i *vorn/hinten* izražavaju horizontalne opozicije pod dva različita vida; *oben/unten*, *nieder* izražavaju opozicije po vertikali. Opozicija *innen/aus-sen* razumijeva opoziciju *zatvoreni/otvoreni* prostor. *Hin/her* se ne odnosi direktno na uobičajeni pojam prostora, tj. mjesta, već na pravac (vektor) i orijentaciju glagolske radnje u prostoru. Uz *da*, to su dvije najapstraktnije riječi, primjenljive na svaki prostorni odnos, što je i razlog velikom broju kombinacija u koje oni ulaze ne samo s prilozima i prepozicijama nego i s glagolima i imenicama. Oni su u svakom slučaju i najoriginalniji dio sistema njemačkog AP. (6)

Rekli smo da jednostavni AP mogu izraziti dvije dimenzije prostora: *dužinu* (horizontalu) i *visinu* (vertikalnu), dok za treću dimenziju, *širinu*, njemački jezik upotrebljava izvedene priloge *rechts* i *links*. (7)

- »...Dafür sprach auch, dass K. in den ersten Reihen rechts und links kaum ein ihm zugewendetes Gesicht sah...« (str. 32)

U svojoj osnovi, dakle, sistem njemačkog priloga prostora je vrlo jednostavan i svodi se na svega dvanaest riječi ili pet parova opozicija, ako tu ubrojimo i riječ *da*, koja je po svojoj prirodi jedna vrsta demonstrativa, primjenljiva isto tako na apstraktne (logičke) kao i na konkretne (prostorne) odnose.

Smatramo da treba posebno insistirati na toj fundamentalnoj jednostavnosti njemačkog sistema AP jer u protivnom slučaju nije moguće razumjeti svu onu šarolikost riječi koje određuju prostornu komponentu glagolske radnje. Ona bi ujedno trebala da bude putokaz u postupnosti usvajanja AP u procesu učenja njemačkog jezika.

B) Složeni adverbni prostora

Poznata je sposobnost njemačkog jezika za tvorbu složenica (*Zusammen-setzungen*) i o tome ne bismo morali ovdje posebno raspravljati. Zanima nas

samo problem kombiniranja jednostavnih AP s drugim vrstama riječi čiji je rezultat *novi adverb prostora*. Recimo odmah da nećemo posebno ulaziti u problem složenica AP — *glagol*, jer bi nas to daleko odvelo: novonastala riječ i nije adverb prostora, već glagol u kojem je AP samo semantička determinanta, a sama riječ pripada kategoriji glagola čije sintaktičke osobine doista pokazuju neke znakove samostalnosti AP u odnosu prema glagolu (trennbare Verben), tako da je često teško reći da li se radi o AP--prefiksu ili o samostalnom AP. Primjeri takvih složenica mnogobrojni su i dovoljno je prolistati neki veći njemački rječnik da bismo se uvjerali u njihovu brojnost. Osim toga, mi se nećemo baviti ni onim složenicama u kojima nalazimo neki AP, a imaju neko drugo preneseno značenje:

— »Wenn Sie auch *weiterhin* so viel Glück haben...« (str. 8)

— »Es gibt *hierfür* keinen Schutz... (str. 41)

— »Sie sagen doch *vorhin*, Ihr Mann sei sehr abhängig von Vorgesetzten« (str. 42).

Najčešće preneseno značenje tih složenica je vremensko, što nas ne bi trebalo čuditi s obzirom na to da se vremenski odnosi shvaćaju prostorno.

Najprije ćemo razmotriti kombinacije između samih jednostavnih AP, a zatim ćemo vidjeti njihove kombinacije s prepozicijama koje su veoma brojne, te s nekim imenicama ili oblicima imenskog porijekla.

1) Jednostavni AP — jednostavni AP

Ova vrsta složenih AP prilično je malobrojna s obzirom na relativno mali broj riječi od kojih se prave, pa i zbog činjenice da se svi jednostavni AP ne kombiniraju međusobno. Kao i kod ostalih složenih AP, najčešće su kombinatorni elementi *hin*, *her*, *hier* i *da*.

U tabeli 1 pokušat ćemo prikazati tu vrstu složenih AP.

Tabela 1

	hin	her	hier	da
dort	dorthin	dorthier	—	—
hier	hierhin	hierher	—	dahier
oben	obenhin	obenher heroben	—	droben
unten	(hinunter)	(herunter)	(hierunter)	(darunter)
nieder	hinnieden	hernieder	hiernieder hienieden	danieder danieden
vorn	vornhin	—	—	—
hinten	—	—	—	dahinten
innen	hinnen	herinnen	hierinnen	drinnen darinnen
aussen	(hinaus)	heraussen (heraus)	—	draussen
hin	—	—	hierhin	dahin
her	—	—	hierher	daher
da	dahin	daher	dahier	—

Evo i nekoliko primjera uz ovu tabelu:

- »Sie liess sich *dorthin* führen« (str. 26)
- »Irgend jemand sprang vom Podium *hinunter* . . .« (str. 33)
- »Mir steht die ganze Sache fern, ich beurteile sie *daher* ruhig . . .« (str. 37).

Kako se iz te tabele vidi, najčešće se kombiniraju *da* i *hin*, zatim *her*, dok su složenice s *hier* mnogo rjeđe. Oni obično tvore prvu konstituantu novonastale riječi. Međutim, ima i obrnutih slučajeva, kao, na primjer: *dorthier*, *obenhin*, *obenher*, *vorhin*.

Treba napomenuti još neke morfološke pojave koje prate te složenice, napose kad se radi o adverbima *unten* i *aussen*. Umjesto adverb *unten* u tim složenicama se pojavljuje prepozicija *unter*: *darunter*, *hinunter*, *herunter*, *hierunter*. Prepozicija *aus* ulazi također mnogo češće u kombinaciju nego adverb *aussen*, što bi moglo opravdati zaključak da se ti adverbi (*hin*, *her*, *da*, *hier*) radije kombiniraju s prepozicijama nego s ostalim adverbima prostora ako postoji prepozicionalni ekvivalent ovih zadnjih (*unten-unter*, *aussen-aus* . . .). Te su složenice u našoj tabeli stavljene u zagrade, a pravo im je mjesto u tabeli 2. *Nieder* je pak u nekim složenicama tog tipa zamijenjen starijim oblikom *nieden*: *hinieden*, *hiernieden*.

2) AP — prepozicija

U prethodnom stavku ustanovili smo da se *hin* i *her* u nekim slučajevima radije kombiniraju s prepozicijama nego s jednostavnim adverbima prostora. Bez ulaženja u objašnjenje ove pojave, mi ćemo ovdje nastojati pokazati u kolikoj mjeri je kombinacija AP — *prepozicija* raznovrsna i česta u njemačkom jeziku. Tabela 2 trebala bi da shematizira neke od mogućih kombinacija između *hin*, *her*, *hier*, *da* i prepozicija.

Promatrajući tu tabelu, lako ćemo primijetiti da se sve prepozicije ne kombiniraju sa sva četiri AP. Jedino *an*, *auf*, *aus*, *ein*, *über*, *unter* i *zu* koriste se svim mogućnostima:

- »*Hinaus* mit Ihnen!« (Wahrig)
- »*Weg* von dort, rief er *hinüber*.« (Kafka, 15)

Sve te prepozicije na ovaj ili onaj način evociraju prostor ili prostorne odnose. Stoga i nije čudo da s takvom lakoćom ulaze u sastav adverb prostora. Vidjeli smo da neke od njih imaju svoje leksičke srodnike među jednostavnim AP (*unter-unten*, *aus-aussen*). Bilo bi također zanimljivo ispitati zašto neke prepozicije ne ulaze u kombinacije s određenim AP. (8)

Upadan je također paralelizam složenica s *da* i *hier*, koje u mnogim rječnicima važe kao sinonimi (vidi, Ristić-Kangrga). Dok složenice *da* i jednostavnih AP imaju gotovo isključivo prostorno značenje, složenice *da* i prepozicija imaju vrlo često različita idiomatizirana značenja: *darum*, *dabei*, *dazu*, *darán*, . . . Teško je, uostalom, ustanoviti da li se radi o idiomatiziranim ili osnovnim značenjima s obzirom na specifičnu prirodu riječi *da* i velike mogućnosti upotrebe prepozicija. U najvećem broju slučajeva jedino kontekst može kazati o kakvoj se vrsti smisla zapravo radi.

Osim u složenim AP, prepozicije i jednostavne AP vrlo često nalazimo u sintaktičkim spregama, koje najčešće tvore prilošku oznaku mjesta. Na kraju tih sprega obično stoji *hin*, *her* ili *hier*:

Tabela 2

	hin	her	hier	da
a b	hinab	herab	hierab	—
an	anhin hinan	heran	hieran	daran''
auf	hinauf	herauf	hierauf	darauf''
aus	hinaus	heraus	hieraus	daraus
bei	—	herbei	hierbei	dabei''
durch	hindurch	—	hierdurch	dadurch''
ein	hinein	einher herein	hierein	darein
für	hinfür	—	hierfür	dafür''
gegen	hingegen	—	hiergegen	dagegen''
in	—	—	hierin	darin
nach	—	nachher hernach	hiernach	danach''
neben	nebenhin	nebenher	hierneben	daneben
über	hinüber	herüber	hierüber	drüben darüber''
um	—	herum umher	hierum	darum''
unter	hinunter	herunter	hierunter	darunter
von	—	—	hiervon	davon''
vor	vorhin	hervor vorher''	hiervor	davor
wider	—	—	hierwider	dawider
zu	hinzu	herzu	hierzu	dazu''
zwischen	zwischenhin	zwischenher	hierzwischen	dazwischen''

(") = riječi koje najčešće imaju idiomatizirano značenje.

- »Der Fluss ist *nach* seiner Mündung *hin* schiffbar« (Ristić-Kangrga)
- »... *bis* zu den Bergen *hin*« (Wahrig)
- »Von Norden *her* weht ein kalter Wind« (Wahrig)
- »Der Freudenruf erscholl *über* die ganze Tafel *her*« (Ristić-Kangrga)
- »Er ist immer fort *hinter* mir *her* ...« (Kafka, 41)
- »... um mich *von hier* zu entfernen« (Kafka, 48).

C) Izvedeni adverbii prostora

Izvedeni AP tvore teoretski i praktički otvorenu seriju, koja se svakog časa može povećati. Najčešći primjeri te vrste adverbija jesu: *links*, *rechts*, *niergends*, *weiter*, *weg*, *vorwärts*, *ruckwärts* itd.

Mogućnosti tvorbe izvedenih adverbja prostora su dvojake:

- a) pomoću nastavaka: *-s, -wärts, -lings* (*rechts, rückwärts, rücklings*, itd.)
- b) konverzijom (implicitnom ili zero-derivacijom) imenica i pridjeva:
fern, weg, heim, weiter, näher, itd. (9)

Prema tome, u mnogim slučajevima nije potreban ni adverbijalni nastavak (*-s, -wärts, -lings*) da bi imenica, pridjev ili neka druga vrsta riječi postali adverb prostora. Dovoljna je pritom odgovarajuća sintaktička pozicija. Najčešće se radi o imenicama ili pridjevima koji stoje u određenoj semantičkoj vezi s pojmom prostora: *Weg, Heim, Ort, weit, lang, nahe* itd.

Na kraju ovog sumarnog pregleda morfološke građe njemačkog AP možemo utvrditi njegove dvije osnovne karakteristike.

1) Unatoč ograničenom broju osnovnih oblika (prema našem računu 11), njemački AP ima velik broj složenih oblika, zahvaljujući prije svega kombinatornim elementima *hin, her, hier* i *da*, zatim sufiksaciji i konverziji nekih vrsta riječi: imenica i pridjeva. Zahvaljujući pak tome, njemački jezik može izraziti najfinije nijanse prostornih odnosa.

2) Druga osnovna karakteristika tog sistema je strogi »ego-centrizam«, ne samo implicitan nego i formalno izražen, zahvaljujući adverbima *hin* i *her*, koji u svakoj situaciji mogu odrediti položaj govornog subjekta (pripovijedača) u odnosu prema radnji i predmetu radnje glagola. Radnja glagola određena je pomoću jednog od dvaju prostornih vektora čija je fiksna referencija (*hier*) ujedno i stajalište govornog subjekta. (10)

Sintaksa adverbja prostora

Osim uobičajenog određenja prostora glagolske radnje — kao prefiks ili priloška oznaka — adverb prostora može u rečenici imati i neke druge funkcije.

1) Prostorno određenje imenice

U konstrukcijama kao što je *das Haus dort* (*hier*), u kojima se AP pojavljuje na uobičajenu mjestu pridjeva, sistemski status AP prilično je neodređen. Napomenimo samo to da je vezan uz atributivnu upotrebu u rečenici. Za razliku od gornjeg primjera, koji je relativno rijedak i karakterističan samo za neke AP, konstrukcije kao *das Haus ist dort* (*hier, weit, oben, links, ...*) vrlo su česte. Međutim, ako se AP stavi ispred imenice, upotrebljava se pridjev iste ili slične osnove:

— *das dortige* (*hiesige*) *Haus*.

Morfološki i sintaktički još su kompliciraniji primjeri:

— »*Sie ist verdorben wie alle hier rings herum*« (Kafka, 42)

— »... *die beiden Alten von drüben*« (Kafka, 12)

— »... *schlechter angezogen zu sein als die unten*« (Kafka, 33)

gdje prepozicija *von* prethodi složenom AP (*drüben*), u drugom primjeru, a u prvom i trećem primjeru AP ne određuju imenicu, već zamjenice (*alle, die*). Nema, međutim, sumnje da *von drüben, unten, hier rings herum* imaju isti status kao *dort* (*hier*) iz našeg prvog primjera.

2) Prostorno određenje rečenice

a) Upitni adverb prostora

Na početku upitne rečenice koja se odnosi na prostor stoje AP složeni od upitne čestice *wo* i *hin, her* ili neke prepozicije (*durch, an, von*, itd.)

- Wohin gehen Sie?
- Woher kommen Sie?

Uпитni adverb *wo?* upotrebljava se u pitanjima koja se odnose na priloške oznake mjesta u doslovnom smislu riječi.

- Wo sind Sie?

Svi AP koji se upotrebljavaju u direktnim pitanjima mogu se upotrebljavati i u indirektnim pitanjima, tj. mogu povezivati dvije rečenice:

- Er fragt, *wohin* Sie gehen.
- Ich weiss nicht, *wo* Sie sind.
- »... Er wollte sehen, *wohin* die Frau getragen wurde« (str. 47).

b) Relativni adverb prostora

Ako se gore navedeni oblici na početku jedne zavisne rečenice odnose na neku riječ ili dio rečenice u glavnoj, smatraju se relativnim AP. Mogu se odnositi:

- na neki AP iz glavne rečenice:
- »... ich fürchte die Gefahr nur *dort*, *wo* ich sie fürchten will« (str. 42)
- na neku prilošku oznaku prostora:
- »Wir kommen jetzt *in das Zimmer*, *wo der Dichter* ...
- ili na neku imenicu:
- Ich zeige dir hier auf der Karte *die Gegend*, *wohin* wir fahren wollen.

Ima slučajeva kad se relativni AP ne odnosi ni na što jer glavna rečenica ne sadržava nikakav formalni oslonac na koji bi se on mogao osloniti.

U tom slučaju on direktno dopunjuje glavni glagol.

- Ich schlafe (*dort*), *wo* du gestern geschlafen hast.
- Er kommt (*daher*), *woher* ich auch komme.
- Sie fährt (*dorthin*), *wohin* ihr Mann gefahren ist.
- »... ich gehe, *wohin* Sie wollen, ...« (str. 45).

Na kraju ovih naših sumarnih razmatranja o njemačkom adverbu prostora htjeli bismo svratiti pozornost na neke zaključke koji se iz njih mogu izvući i primijeniti u procesu nastave njemačkog kao stranog jezika. Smatramo, naime, da bi svaki udžbenik ili materijal morao pri rasporedu gramatičke građe voditi brigu o ovome:

1) Početi, kao što se to u najviše slučajeva radi, s jednostavnim AP. Posao je to lakši što se oni dadu vrlo lako semantički strukturirati. Time bi se ujedno zadovoljio princip postupnosti: od jednostavnog k složenom, od lakšeg k težem.

2) Sistematski obraditi složene i po mogućnosti izvedene AP, što se najčešće zaboravlja, i uklopiti ih u semantičku strukturu jednostavnih AP.

3) Izbjegavati da se učenik po prvi put susretne s nekim AP (pogotovo složenim) u primjerima gdje ovaj ima preneseno značenje, jer se time stvara zbrka kod učenika. I tu bi trebalo poštivati princip postupnosti: najprije osnovno, a onda izvedeno značenje.

4) Inače vrlo praktično test-pitanje *wo?*, *wohin?*, *woher?* upotrijebiti s oprezom i upozoriti na neke dvoznačnosti, kao npr. Das Haus ist *rechts*, ali: Ich gehe *rechts* und du gehst *links*.

Osim toga, trebalo bi istražiti učestalost adverb prostora u govornom, književnom i ostalim područjima jezika da bi se napravio što efikasniji i

ekonomičniji program rada, jer su neki oblici vrlo rijetki, a neki su pak potpuno zastarjeli.

Ovih nekoliko napomena uz njemački adverb prostora iznijeli smo u uvjerenju da je znanstveni pristup stranom jeziku ujedno i najbolji putokaz u praktičkoj nastavi tog jezika.

BILJEŠKE:

1) Gramatička terminologija upotrebljava nekoliko naziva za riječi o kojima će biti govora u ovom radu: *Lageadverbien*, *Lokaladverbien*, *Ortsadverbien*, *Adverbien des Ortes*, *Umstandswörter des Ortes*, *Richtungsadverbien*, *prilozi za mjesto* itd. Međutim, ni jedan od njih ne obuhvaća sve oblike te vrste riječi. Kako se sve one odnose na prostor: mjesto, pravac, polazište, itd., mi ćemo iz zvati *adverbi prostora* (ili skraćeno AP).

2) Uglavnom smo se služili ovim djelima:

Ivo Medić, *Kleine deutsche Grammatik*, Školska knjiga, Zagreb, 1965.

Jakić-Plohl, *Grammatik der deutschen Sprache*, Školska knjiga, Zagreb, 1967.

Johannes Erben, *Abriss des deutschen Grammatik*, 4. Aufl. Berlin: Akademie Verlag, 1961.

Schulz-Griesbach, *Grammatik der deutschen Sprache*, Max Hueber Verlag, München, 1960.

Der Grosse Duden — Grammatik der deutschen Gegenwartssprache, Bibliographisches Institut AG, Mannheim, 1966.

Wolfgang Fleischer, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Leipzig, 1969.

E. Grubačić, *Njemačka gramatika I*, Sarajevo, 1968.

3) Ovo bi bili AP u pravom smislu riječi. Ostale su složenice ili izvedenice.

Primjere za ilustraciju i tabele uzeli smo iz djela:

Franz Kafka, *Der Prozess*, Fischer Bücherei, 1960. (Kafka)

Ristić-Kangrga, *Enciklopedijski nemačko-srpskohrvatski rečnik*, Prosveta, Beograd, 1963. (Ristić-Kangrga)

Gerhard Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, Bertelsmann Lexikon-Verlag, 1971. (Wahrig)

4) Ovaj put ne prema pitanju *wo?*, *wohin?*, *woher?* nego prema iskustvenim kategorijama ekstra-lingvističke realnosti.

5) *Da* je u osnovi jedna vrsta demonstrativa koji se u velikom broju svojih upotreba odnosi na prostor. Međutim, postoje mnogobrojni drugi slučajevi gdje *da* ima drugo značenje, kao u složenicama *dafür*, *darum*, itd.

Iako, dakle, *da* nije po svojoj prirodi jednostavni AP, mi ga gotovo sistematski citiramo među ovim posljednjima zbog njegovih distribucijskih svojstava, zbog mogućnosti da zamijeni, pogotovo u govornom jeziku, velik broj adverba prostora.

6) U vezi s tim vidi Jakić-Plohl, o. c., str. 134:

»Bei den Ortsadverbien kommt auch die Kategorie der Orientation zum Ausdruck, eine grammatische Kategorie, die nur dem Deutschen eigen ist. Es handelt sich um die Unterscheidung der Richtung *zum* Sprechenden hin und *vom* Sprechenden weg. Für die Richtung *zum* Sprechenden werden Adverbien mit *her* verwendet, und für die entgegengesetzte Richtung Zusammensetzungen mit *hin*.«

7) Ta dva AP mogu se naći u gramatikama zajedno s jednostavnim (Stammwörtern) ili, s izvedenim (abgeleitete Adverbien) priložima. Vidi npr. Jakić-Plohl, o. c., str. 133., i Schulz-Griesbach, o. c., str. 216, E 806. Mi ćemo ih ovdje smatrati izvedenim AP kao *niergends*, *vorwärts* itd.

8) Kao npr. *gegen-her*, *nach-hin*, *von-her* itd. Ali je isto tako zanimljivo primijetiti da se *nach* i *hin*, *von* i *her* vrlo često nalaze u istoj priloškoj oznaci prostora. Prisutnost *nach* i *von* u takvim konstrukcijama čini *hin* i *her* redundantnim, pa se često ne prevode na naš jezik.

9) O općim principima tvorbe vidi: Stanko Žepić, »O tvorbi riječi u njemačkom jeziku«, *Strani jezici*, 1/1973, str. 9—14.

10) O opoziciji *hin/her* i njihovoj interferenciji u govornom jeziku, vidi Wahrig, o. c. pod natuknicom *her*.